

PROBLEMI PRELASKA NA VIŠESTOPNI SISTEM POREZA NA DODATU VREDNOST U BOSNI I HERCEGOVINI

THE PROBLEMS OF TRANSITION TO MULTI-RATE VAT SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Nadina Hodžić

Ernst&Young d.o.o. Sarajevo, Global Tax Compliance and Reporting Services

Apstrakt:

Ovaj rad ima za cilj da istakne važnost poreza na dodatu vrednost (PDV) kao jednog od najvećih izvora prihoda unutar Bosne i Hercegovine, problematike diferencijacije stopa poreza na dodatu vrednost, evazije poreza na dodatu vrijednost i njen uticaj na ekonomski sistem Bosne i Hercegovine. Porez na dodatu vrednost sa jednostopnim sistemom predstavlja jedan od najuspešnijih fenomena u fiskalnoj strukturi Bosne i Hercegovine. Aktualne su rasprave o uvođenju diferenciranih stopa, ali za naše područje i stepen razvoja jedinstvena stopa je idealna i ne treba je menjati jer bi svaka promena dovela do povećanja poreske evazije i različitih rizika. Zbog materijalne značajnosti ove vrste prihoda bilo kakve radikalne promene u okviru sistema poreza na dodatu vrednost kao što su uvođenje nulte stope, oslobađanja ili diferencijacija stopa, mogu da dovedu do dugoročnih ugrožavanja javnih prihoda. Ovim istraživanjem želi se potvrditi opravdanost jedinstvene stope poreza na dodatu vrednost kao superiornog instrumenta održavanja visokog stepena ekonomske efikasnosti, likvidnosti poslovanja, sniženja troškova i olakšanog funkcionisanja tržišta, kao i smanjenja poreske evazije na teritoriji Bosne i Hercegovine kao tranzicione zemlje. Sa druge strane želi se ukazati na značaj poreza na dodatu vrednost kao jednog od važnih izvora prihoda na nivou sveukupnog društva, koji je u Bosni i Hercegovini postavljen na nivou koji je vrlo blizu idealnom modelu koji zagovara Evropska unija.

Ključne reči:

izbegavanje plaćanja poreza (poreska evazija), diferencirane stope, jedinstvena stopa PDV-a, PDV jaz, otkrivanje evazije PDV-a.

1. UVOD

U makroekonomskoj teoriji fiskalna politika se smatra jednim od glavnih instrumenata za poticanje privredne aktivnosti, a značaj mjera fiskalne politike u BiH je veći u odnosu na članice Evropske unije jer BiH ima daleko veće učešće poreza i doprinosa u odnosu na bruto domaći proizvod. Prema podacima direkcije za ekonomsko planiranje učešće prihoda od indirektnih poreza u ukupnim poreskim prihodima iznosi 84% za 2012. godinu, a od ukupno prikupljenih prihoda od indirektnih poreza na porez na dodatu vrijednost se odnosi 62,7%. Iz ovoga se vidi da porez na dodatu vrijednost ima liderstvo u prikupljanju prihoda unutar budžeta Bosne i Hercegovine. Prema procjenama Evropske komisije, 18% od ukupne PDV osnove unutar Evropske unije je evadirano. Evazije poreza na dodatu vrijednost oduvijek je predstavljala problematiku za nacionalne ekonomije, ali ova problematika posebno dobija na značaju uvođenjem jedinstvenog tržišta unutar Unije. Evropska unija zagovara jednostopni sistem poreza na dodatu vrijednost kao univerzalni model kojem treba da se teži, a sistem poreza na do-

Abstract:

The aim of this paper is to stress out the importance of value added tax as one of the major sources of income within Bosnia and Herzegovina, the problem of VAT differentiation, its evasion and impact on the economic system of Bosnia and Herzegovina. The system of value added taxes (VAT) with a unique standard rate is one of the most successful phenomena in the fiscal structure of Bosnia and Herzegovina. Introduction of differentiated VAT rates is the subject of current debates, but for our territory and the level of development, the single rate is ideal and should not be changed because every change would lead to an increase in tax evasion and various types of risks. Due to its significant importance, any radical changes within VAT system, such as introduction of zero rate, introduction of exemptions or rate differentiation could pose a long-term threat to public revenues. This study aims to verify the reasonableness of a single rate of VAT as a superior instrument for maintaining a high level of economic efficiency, liquidity, cost reduction, facilitating the functioning of markets, as well as the reduction of tax evasion on the territory of Bosnia and Herzegovina as a transitional country. On the other hand, this paper underlines significance of value added tax as an important generator of income for the overall society, which is in Bosnia and Herzegovina set up at a level that is very close to the ideal model proposed by the European Union.

Key words:

tax evasion, differentiated VAT rates, unique VAT rate, VAT gap, VAT evasion detection.

datu vrijednost u Bosni i Hercegovini je postavljen na principu koji je relativno blizu idealnom modelu. Porez na dodatu vrijednost je postao glavni instrument kojim zemlje širom svijeta pune svoje budžete. Globalni trend usvajanja poreza na dodatu vrijednost u poreske sisteme mnogih zemalja se nastavlja.

Različite studije i praktična iskustva mnogih zemalja pokazuju da postoji veza između poreske evazije i broja stopa poreza na dodatu vrijednost koje se primjenjuju unutar poreskih struktura. Ističe se da je jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost, sa manjim brojem izuzetaka i širom poreskom osnovicom predstavlja superiorniji instrument prikupljanja prihoda nego PDV sistem sa više stopa, više izuzetaka koji dovodi do komplikovanja poreske administracije i poreske evazije.

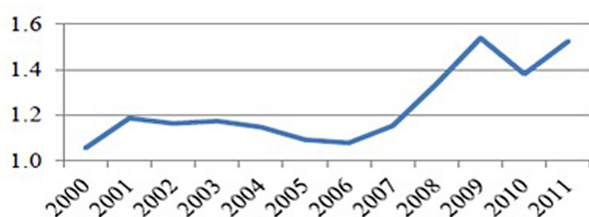
2. EVAZIJA POREZA NA DODATU VRIJEDNOST

Porezna evazija se prvi put sreće u radovima Allinghama i Sandmo 1972. godine, a poslije u radovima Cowella (1990), Slemrod i Yitzhaki (2000). Od ostalih autora koji se bave poreskim gapovima i pružaju metodološki pregled istih, važno je

spomenuti i Gemmell i Hasseldine (2012). Giesecke i Tran (2012) se bave stepenom poštivanja poreskih propisa koji se odnose na porez na dodatu vrijednost, Christie i Holzner (2006) pokušavaju da objasne karakteristike poreske evazije. Za kvantificiranje poreske evazije koriste se dva pristupa, mikro i makro pristup, zavisno od vrste poreza koja je predmet analize. Mikro pristup - odnosno pristup odozdo prema gore, zasnovan je na analizi direktnih poreza, makro pristup - odnosno pristup odozgo prema dole koristi se prilikom analize jaza indirektnih poreza ili PDV jaza. Prema makroekonomskom metodu jaz poreza na dodatu vrijednost predstavlja razliku između aktuelnih poreskih prihoda i teoretskih poreskih prihoda, odnosno predstavlja razliku između poreza koje su porezni obveznici stvarno prijavili i poreza koje bi bili prijavljeni kada bi poreski obveznici korektno prikazali sve svoje transakcije.

Jaz poreza na dodatu vrijednost za 26 zemalja Evropske unije za 2011. godinu se procjenjuje na 1,5% od ukupnog GDP-a Evropske unije, što se može vidjeti na grafikonu u prilogu.

Slika 1. EU 26 PDV jaz (procenat od GDP-a)

Izvor: CASE (2013)

Prosječna stopa PDV jaza za period od 2000-2011. iznosi 17% za EU 26, a iz pregleda se može vidjeti da je stopa PDV jaza bila značajno veća u svim zemljama u periodu finansijske i ekonomske krize.

	EURO ZONA	NE-EURO ZONA	STARE ČLANICE	NOVE ZEMLJE ČLANICE	EU - 26
2000-2003	13	22	12	24	17
2004-2007	13	17	12	19	15
2008-2011	17	22	15	24	19
2000-2011	14	21	13	22	17

Tabela 1. Pregled PDV jaza u procentima EU- 26 i za odabrana područja

Izvor: CASE (2013)

Prezare u sistemu poreza na dodatu vrijednost nisu samo problematika zemalja u razvoju, već i razvijenih zemalja, kao što je slučaj Velike Britanije gdje je izvršena prevara u vrijednosti od 8 miliona dolara za period od četiri mjeseca, što je značajno narušilo državne prihode (Keen & Smith, 2007). Iskustva mnogih zemalja ukazuju da je porez na dodatu vrijednost podložan prevarama, a posebno kompleksniji porezni sistemi. Ukoliko sistem poreza na dodatu vrijednost uključuje više poreskih stopa, nultu stopu, porezna oslobađanja, povećava se mogućnost za prevare (Agha & Haughton, 1996). Mnoge evropske zemlje, kao što je Italija, imale su negativno iskustvo sa evazijom poreza na dodatu vrijednost koja je posljedica kompleksne konstrukcije PDV sistema (Oldman & Woods, 1983; Keen & Smith, 2007). Mnoge države imaju implementiran porez na dodatu vrijednost, sa više stopa, umjesto jednostopnog poreskog sistema kojeg preporučuje Međunarodni monetarni

fond (Ebril *et al.*, 2002). Višestopni porezni sistem utiče na efikasnost sistema poreza na dodatu vrijednost i povećava njegovu kompleksnost, što dovodi do povećanih troškova administracije i nepoštivanja poreskih propisa (Charlet & Owens, 2010).

Na osnovu analize sistema poreza na dodatu vrijednost mogu se izdvojiti dvije kategorije zemalja:

1. Zemlje koje svoje propise o PDV-u baziraju na francuskom i evropskom modelu.

Ova grupa zemalja, od kojih su većinom zemlje Evropske unije imaju standardne i snižene stope. Direktivom Evropske unije 2006/112/EC je propisano da standardna stopa ne može biti niža od 15%, ali moguća je i primjena sniženih stopa koje ne mogu biti niže od 5%. Generalno, sistem oporezivanja unutar Evropske unije je kompleksan, sa mnogo derogacija, izuzetaka, prometom sa nultom stopom i mnogim drugim specijalnim aranžmanima.

2. Zemlje koje su primijenile drugačije propise od prethodnih.

U ovu kategoriju zemalja spadaju manje razvijene zemlje koje imaju jednostopne poreske sisteme.

Studije sprovedene od strane OECD-a podržavaju širu poresku osnovicu i model jednostopnog sistema poreza na dodatu vrijednost (Charlet & Owens, 2010).

Troškovi administriranja poreza na dodatu vrijednost variraju zavisnosti od vrste izuzetaka, nultog oporezivanja, broja poreskih stopa, učestalosti poreskih i carinskih kontrola (Tait, 1999).

Reforme zakona o porezu na dodatu vrijednost zahtijevaju razvoj novih politika, pravila, procedura, adekvatno obučeno osoblje koje je sposobno da preuzme različite zadatke koji su povezani sa administriranjem novog sistema (GAO, 2008).

Prema različitim autorima, efikasna strategija za smanjenje evazije poreza na dodatu vrijednost uključuje implementaciju ciljanih politika usmjerenih ka: sniženju poreske evazije, jačanju kapaciteta poreskih uprava, primjeni odgovarajućih sankcija, uspostavljanju efikasnog sistema kontrole, unapređenju odnosa između poreskih obveznika i poreskih uprava kao i ka implementaciji jednostopnog sistema poreza na dodatu vrijednost.

Ainsworth (2010) upozorava da prije nego što određena država usvoji neku šemu oporezivanja treba da ispita pojedine prevare koje su prisutne u tim aranžmanima, tako da u nekim slučajevima treba da koristi nove tehnologije kako bi se suprotstavila novim potencijalnim modelima prevara. Moderni sistemi oporezivanja teže ka usvajanju novih IT tehnologija i procesa, sa odgovarajućim nivoom sigurnosti, koji će omogućiti sprovođenje provjera i kontrola i smanjenje poreskih prevara, što zahtijeva dodatne troškove. Ainsworth također navodi da uvođenje elektronskih fakturisanja za sve business to business (B2B) transakcije treba da bude karakteristika novog sistema PDV-a, jer bi to pomoglo u smanjenju rizika prevara.

3. BOSNA I HERCEGOVINA I JEDNOSTOPNI PORESKI SISTEM

Porez na dodatu vrijednost ima primarno mjesto u fiskalnoj politici Bosne i Hercegovine iz tri razloga. Prvi razlog je da on predstavlja najznačajniji izvor javnih prihoda svih nivoa u Bosni i Hercegovini, drugi razlog se odnosi na poresnu regulaciju na državnom nivou za razliku od direktnih poreza koji su regulisani na nivou entiteta i Brčko Distrikta, a treći se odnosi na činjenicu da se politika poreza na dodatu vrijednost na najneposredniji način odražava na potrošnju i standard društva, poslovanje i likvidnost poslovanja preduzeća.

Prije nego što se porez na dodatu vrijednost implementirao u Bosni i Hercegovini, raspravljalo se o uvođenju diferenciranih poreskih stopa na osnovne životne namirnice, knjige i slično. Te opcije su i danas aktualne, ali se pored njih javljaju nagađanja o snižavanju praga za oporezivanje, skraćanju rokova za povrat poreza, i sl. Da bi se izvršila implementacija diferenciranih stopa poreza na dodatu vrijednost potrebno je ispuniti određene pravne i operativne pretpostavke. Sa pravnog aspekta neophodno je izvršiti izmjenu Zakona o porezu na dodatu vrijednost, izmjenu pravilnika, podzakonskih akata, dodatnih uputstava i instrukcija, a minimalni period za usvajanje tih izmjena je 18 mjeseci (Antić, 2011). Operativne pretpostavke podrazumijevaju obuku zaposlenih za kontrolu poreskih obveznika, obuku poreskih obveznika za implementaciju novog zakona i propisa, troškove medijskih kampanja vezano za implementaciju diferenciranih stopa PDV-a, unapređenje ALICE e-PDV modela, koje podrazumijevaju kadrovske, materijalno tehničke, IT i finansijske pretpostavke za implementaciju cjelokupnog projekta. Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a zahtijeva povećanje poreske administracije, broja zaposlenih, obezbjeđenje prostora za rad zaposlenih, dodatne troškove sredstava rada, plata zaposlenih, automobila za terenske kontrole, itd.

Zahtjevi za uvođenje diferenciranih stopa u BiH uključuju različite varijante od oslobađajućih stopa, nultih stopa, sniženih stopa.

Primjena nulte stope osim one za izvoz predstavlja sukobljavanje sa pravnim okvirom Evropske unije. Razlozi zašto se nulta stopa primjenjuje isključivo na izvoz su problem kontrole primjene nulte stope na promet u zemlji, što otvara mogućnosti

za poreznu evaziju. Iako je diferencirana stopa dozvoljena u okviru Evropske unije, za Bosnu i Hercegovinu je najbolja jedinstvena stopa zbog loše ekonomske situacije, nepovoljne strukture potrošnje u BiH i fiskalne osjetljivosti na promjene u visini naplaćenih indirektnih poreza. Ako uporedimo PDV sistem BiH i zemalja Evropske unije vidjećemo da je standardna stopa u BiH jedna od najnižih u Evropi. Osnovna karakteristika BiH je da je postoji veliki udeo potrošnje osnovnih životnih namirnica u strukturi ukupne potrošnje, tako da bi uvođenje snižene stope na određenu grupu dobara i usluga zahtijevalo značajno povećanje standardne stope.

Ako pretpostavimo da se uvede snižena stopa od 5% na dobra i usluge koja nisu bila oporeziva u sistemu poreza na promet, to bi zahtijevalo povećanje standardne stope na 27%. Ako pođemo od mehanizma koji tretira osnovicu za oporezivanje sniženom i standardnom stopom u odnosu 45%:55% (Antić, 2011) u smislu da se taj omjer primijeni na poresku osnovicu neto naplaćenog poreza na dodatu vrijednost za 2013. godinu koji iznosi po zvaničnom izvještaju Uprave za indirektno oporezivanje za 2013. godinu 3.103.514.636 KM, doći ćemo do osnovice za porez koji će se koristiti u analizi a to je iznos od 18,255,968,446 KM.

Može se vidjeti da korištenjem snižene stope dolazi do poreskih gubitaka, konkretno za 2013. godinu poreski gubitak iznosi KM 985,822,296, te da bi se oni pokrili morala bi se povećati standardna stopa. Ako povećamo standardnu stopu moći će se nadoknaditi poreski prihodi, ali to će imati konsekvence na cjelokupnu ekonomiju, jer je stopa od 27% previše za prostor Bosne i Hercegovine.

	Porezni period	2013	2012	2011
1	Neto naplaćeni prihodi po osnovu PDV-a	3,103,514,636	3,165,191,558	3,149,454,462
2	Porezna osnovica (1x100/17)	18,255,968,446	18,618,773,872	18,526,202,718
3	Osnovica za oporezivanje sniženom stopom (2x45%)	8,215,185,801	8,378,448,243	8,336,791,223
4	Osnovica za oporezivanje standardnom stopom (2x55%)	10,040,782,645	10,240,325,630	10,189,411,495
5	PDV prihod stopa 5% (3x5%)	410,759,290	418,922,412	416,839,561
6	PDV prihod stopa 17% (4x17%)	1,706,933,050	1,740,855,357	1,732,199,954
7	Prihod novog modela (5+6)	2,117,692,340	2,159,777,769	2,149,039,515
8	Gubitak modela (7-1)	-985,822,296	-1,005,413,789	-1,000,414,947

Tabela 2. Test uvođenja snižene stope (snižena stopa 5%, standardna 17%)

Izvor: vlastiti izračun

	Porezni period	2013	2012	2011
1	Neto naplaćeni prihodi po osnovu PDV-a	3,103,514,636	3,165,191,558	3,149,454,462
2	Porezna osnovica (1x100/17)	18,255,968,446	18,618,773,872	18,526,202,718
3	Osnovica za oporezivanje sniženom stopom (2x45%)	8,215,185,801	8,378,448,243	8,336,791,223
4	Osnovica za oporezivanje standardnom stopom (2x55%)	10,040,782,645	10,240,325,630	10,189,411,495
5	PDV prihod stopa 5% (3x5%)	410,759,290	418,922,412	416,839,561
6	PDV prihod stopa 27% (4x27%)	2,711,011,314	2,764,887,920	2,751,141,104
7	Prihod novog modela (5+6)	3,121,770,604	3,183,810,332	3,167,980,665
8	Dobitak modela (7-1)	18,255,968	18,618,774	18,526,203

Tabela 3. Diferencijacija poreskih stopa (snižena stopa 5%, standardna 27%)

Izvor: Vlastiti izračun

	Porezni period	2013	2012	2011
1	Neto naplaćeni prihodi po osnovu PDV-a	3,103,514,636	3,165,191,558	3,149,454,462
2	Porezna osnovica (1x100/17)	18,255,968,446	18,618,773,872	18,526,202,718
3	Osnovica za oporezivanje sniženom stopom (2x45%)	8,215,185,801	8,378,448,243	8,336,791,223
4	Osnovica za oporezivanje standardnom stopom (2x55%)	10,040,782,645	10,240,325,630	10,189,411,495
5	PDV prihod stopa 8% (3x8%)	657,214,864	670,275,859	666,943,298
6	PDV prihod stopa 17% (4x17%)	1,706,933,050	1,740,855,357	1,732,199,954
7	Prihod novog modela (5+6)	2,364,147,914	2,411,131,216	2,399,143,252
8	Dobitak modela (7-1)	-739,366,722	-754,060,342	-750,311,210

Tabela 4: Test uvođenja snižene stope (snižena stopa 8%, standardna 17%)

Izvor: Vlastiti izračun

	Porezni period	2013	2012	2011
1	Neto naplaćeni prihodi po osnovu PDV-a	3,103,514,636	3,165,191,558	3,149,454,462
2	Porezna osnovica (1x100/17)	18,255,968,446	18,618,773,872	18,526,202,718
3	Osnovica za oporezivanje sniženom stopom (2x45%)	8,215,185,801	8,378,448,243	8,336,791,223
4	Osnovica za oporezivanje standardnom stopom (2x55%)	10,040,782,645	10,240,325,630	10,189,411,495
5	PDV prihod stopa 8% (3x8%)	657,214,864	670,275,859	666,943,298
6	PDV prihod stopa 24,5% (4x24,5%)	2,459,991,748	2,508,879,779	2,496,405,816
7	Prihod novog modela (5+6)	3,117,206,612	3,179,155,639	3,163,349,114
8	Dobitak modela (7-1)	13,691,976	13,964,080	13,894,652

Tabela 5: Test uvođenja snižene stope (snižena stopa 8%, standardna 24,5%)

Izvor: Vlastiti izračun

Navedena sniženja poreskih stopa zahtijevala su povećanje standardne stope. Povećanje standardne stope je povezano sa poreskom evazijom. Agha i Haughton (1996) su u toku 1987 godine analizirali 17 zemalja OECD-a i zaključili da je veća stopa poreza na dodatu vrijednost povezana sa manjim i lošijim poštivanjem poreskih propisa. Zaključili su da povećanje standardne stope za 1% dovodi do smanjenja poštovanja poreskih propisa za 2,7%. Drugi značajni faktor koji je bitan za usklađenost sa propisima je broj poreskih stopa koje su u primjeni, jer svaka dodatna stopa smanjuje poštovanje poreskih procedura za 7%.

Christie i Holzner (2006) došli su do sličnog zaključka kada su ispitivali korelaciju između PDV jaza i prosječne ponderisane PDV stope za sve zemlje članice EU i Turske za period od 2000-2003 u empirijskoj analizi koja je bila zasnovana na Allingham-Sandmo modelu, gdje su došli do zaključka da je veća prosječna stopa PDV-a povezana sa nižom stopom poštovanja lokalnih propisa.

Argumenti koji idu u korist jedinstvene stope poreza na dodatu vrijednost su (Tait, 1988):

- Više poreskih stopa PDV-a iskrivljuje odluke potrošača i proizvođača. Diferenciranjem stopa PDV-a dolazi do odsustva načela neutralnosti i iskrivljenja sklonosti potrošača te se oporezivanjem luksuznih proizvoda i usluga višim stopama obeshrabraju siromašni da svoju potrošnju katkad usmjere ka skupim proizvodima.
- Niže stope PDV-a ne moraju nužno predstavljati korist za krajnjeg potrošača. Trgovci će svoje cijene formirati zavisno o elastičnosti potražnje, bez obzira na poreznu stopu.
- Olakšice i poseban porezni tretman kroz porez na dohodak i razni socijalni transferi bolji su i efikasniji instrument za pomoć siromašnijim slojevima stanovništva.

- Mnoge zemlje kroz politiku cijena snižavaju cijene osnovnih dobara i usluga kao što su hrana, struja, plin, pa nema mnogo smisla koristiti sniženu stopu PDV-a na te proizvode.
- Povlašten položaj određenih skupina proizvoda i usluga stvara nezadovoljstvo među potrošačima i trgovcima proizvoda koji nemaju povlašten status. Npr. ako svježije povrće ima snižene stope, zašto ne i zaleđeno povrće. Ako se snižena stopa primijeni na zaleđeno, zašto ne i na konzervirano i sl.
- Uvođenje više poreskih stopa PDV-a uslovljava i detaljno definisanje dobara i usluga na koje bi se primjenjivale pojedine stope, što zahtijeva dodatne troškove.
- Niže poreske stope PDV-a erodiraju poreznu osnovicu. Sve proizvode koji nisu jasno definisani porezni će obveznici pokušati ugurati u kategoriju niže stope, što stvara prostor za poreznu evaziju.
- Povišene stope PDV-a (osim za automobile) uglavnom se odnose na proizvode koji imaju mali udio u ukupnoj potrošnji. Prihodi od tih stopa su mali, a dodatno se povećavaju troškovi administracije.
- Niže poreske stope smanjuju državne prihode.

Studija o diferenciranim stopama poreza na dodatu vrijednost koje su primijenjene na dobra i usluge u zemljama članicama Evropske unije, provedena od strane *Copenhagen Economics*, ukazala je na troškove i koristi koji mogu nastati prilikom uvođenja sniženih stopa te su zaključci ove studije da postoje jaki argumenti za jedinstvenu stopu poreza na dodatu vrijednost. Glavni zaključci studije su da je sa ekonomske perspektive jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost najbolja opcija politike oporezivanja porezom na dodatu vrijednost, koja dovodi do poboljšanja blagostanja potrošača u odnosu na trenutnu situaciju, smanjuje distorzije u funkcionisanju inter-

nog tržišta, pojednostavljuje propise i redukuje administrativne troškove, doprinosi unapređenju ekonomske efikasnosti i smanjuje devijacije u funkcionisanju internog tržišta (Copenhagen Economics, 2007). U komunikacijama o sniženim stopama poreza na dodatu vrijednost studija ističe se da su snižene stope poreza na dodatu vrijednost politički osjetljivo pitanje. Mnoge zemlje članice smatraju da su snižene stope važan politički alat, ali treba imati na umu da porezni sistem mora biti definisan na način da obezbijedi dobro funkcionisanje internog tržišta kao i konkurentnost poslovanja. Studija iz Kopenhagena naglašava da drugi instrumenti ekonomske politike mogu biti efikasniji od sniženih stopa u ostvarenju okolinskih, socijalnih, kulturalnih i ekonomskih ciljeva i politika. Porezni sistem zemalja Evropske unije je prilično kompleksan, te postoji potreba za pojednostavljenjem komplikovanih struktura sniženih poreskih stopa. Pojednostavljenje i racionalizacija poreskih propisa je potrebna kako bi se snizili troškovi administracije, unaprijedilo funkcionisanje internog tržišta i povećala konkurentnost poslovanja unutar Unije. Svi prethodno pomenuti argumenti potvrđuju da jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost predstavlja optimalnu politiku oporezivanja porezom na dodatu vrijednost za Bosnu i Hercegovinu.

3. ZAKLJUČAK

Iskustva mnogih zemalja potvrđuju suprotne efekte diferencijacije poreskih stopa u odnosu na očekivane. Očekivani rezultati su bili da će sniženje poreskih stopa dovesti po automatizmu do snižavanja cijena i poticanja potrošnje, ali praktična iskustva pokazuju suprotnu situaciju i potvrđuju da sniženje poreskih stopa u najvećem broju slučajeva dovodi do manjeg smanjenja cijena nego što iznosi umanjeni porez te da povećanje poreskih stopa dovodi do većeg povećanja cijena nego što iznosi povećanje poreske obaveze. Mnogi zagovornici diferenciranih stopa poreza na dodatu vrijednost ističu da je jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost regresivna i da tu regresivnost treba korigovati snižavanjem stopa poreza na dodatu vrijednost kako bi se pomoglo siromašnima, međutim umanjena stopa poreza na hranu predstavlja veću korist za bogate nego za siromašne. Ekonomska teorija i praksa pokazuje da je primjena ciljanih mjera koje su usmjerene na precizno odabranu skupinu stanovnika mnogo efikasnija i za budžet jeftinija od opštih neselektivnih mjera koje pomažu i onima kojima ta pomoć nije potrebna. Osnovna svrha poreza na dodatu vrijednost je prikupljanje prihoda na način da se oporezuje potrošnja, a ne provođenje mjera socijalne politike. Regresivnost PDV-a treba da se ispravlja drugim instrumentima fiskalnog sistema, ali izvan sistema PDV-a kao što je progresivno oporezivanje dohotka, mjere socijalne politike kao što su direktni transferi iz budžeta u obliku subvencija siromašnima, uvođenjem različitih akciza. Znači, vlasti treba da ponude programe socijalnih transfera koji će omogućiti povrat novca ljudima kojima pripada socijalna zaštita. PDV koji je prikupljen oporezivanjem osnovnih životnih namirnica treba da se usmjeri u povećanje penzija, invalidnina, pružanje pomoći socijalnim ustanovama. Sva istraživanja i praktična iskustva potvrđuju činjenicu da je jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost superiornija od višestopnog poreskog sistema u kontekstu smanjenja poreske evazije, povećanja poreskih prihoda, povećanja jasnosti i jednostavnosti primjene i poštivanja poreskih propisa, olakšanog procesa revizije i kontrole. Na kraju se može zaključiti da jedinstvena stopa poreza na dodatu vrijednost predstavlja optimalnu politiku oporezivanja za Bosnu i Hercegovinu. Svi prethodni argumenti ukazuju da bi diferencijacija poreskih stopa dovela do narušavanja jednostavnosti poreskog sistema, komplikovanja

poreske administracije, povećanja troškova, povećanja poreske evazije.

REFERENCE

- Agha, A., & Haughton, J. (1996). Designing VAT systems: Some efficiency considerations. *Review of Economics and Statistics*, 78(2), 303-308.
- Ainsworth, R. T. (2010). VAT fraud – technological solutions, *Boston University School of Law Working Paper*, No. 10-28. Dostupno na <http://www.bu.edu/law/faculty/scholarship/workingpapers/documents/AinsworthR091610.pdf>.
- Allingham, M., & Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 1(3-4), 323-338.
- Antić, D. (2011). *Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH*. Banjaluka.
- CASE. (2013). *Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States*. TAXUD/2012/ DE/316. Dostupno na http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/vat-gap.pdf
- Charlet, A., & Owens, J. (2010) An international perspective on VAT. *Tax Notes International*, 59(12), 943-954.
- Christie, E., & Holzer. M. (2005). Household Tax Compliance in Albania. *WIIW Research Reports*, No. 316. The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Christie, E., & Holzner. M. (2006). What Explains Tax Evasion? An Empirical Assessment based on European Data, *WIIW Working Paper* 40.
- Copenhagen Economics. (2007). *Study on reduced VAT applied to goods and services in the Member States of the European Union*. Dostupno na http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/study_reduced_vat.pdf
- Ebrill, L., Keen, M., Bodin, J., & Summers, V. (2002). The allure of the value-added tax. *Finance and Development: a Quarterly Magazine of the IMF*, 39, (2). Dostupno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/06/ebrill.htm>.
- GAO. (2008). Value-Added Taxes. Lessons learned from other countries on compliance risks, administrative costs, compliance burden, and transition. *United States Government Accountability Office (GAO). Report to Congressional Requesters*, GAO-08-566. Dostupno na <http://www.gao.gov/new.items/d08566.pdf>
- Keen, M., & Smith, S. (2007). VAT fraud and evasion: What do we know, and What can be done?. *International Monetary Fund Working Paper WP/07/31, IMF Fiscal Affairs Department*. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0731.pdf>
- Oldman, O., & Woods, L. (1983). Would a Value-Added Tax system relieve tax compliance problems?, in Phillip Sawicki (Ed.) *Income tax compliance: A report of the ABA section of Taxation Invitational Conference on Income Tax Compliance*.
- Sandmo, A. (2004). The theory of tax evasion: A retrospective view. *Norwegian School of Economics and Business Administration Discussion Paper* 31/04.
- Tait, A.A. (1988). *Value-added tax: International practice and problems*. Washington, D.C: International Monetary Fund.
- Tait, A.A. (1999). Value-added tax, national. *International Monetary Fund*, 494-496. Dostupno na <http://www.urban.org/uploadedPDF/1000543.pdf>.
- Yitzhaki, S. (1974). A note on Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 323-338.